

Авторска справка за приносния характер на трудовете на д-р Недда Ст. Бояджиева, представени за участие в конкурс за доцент по професионално направление 2.1. Филология (Езикознание – италиански език), обявен от СУ „Св. Климент Охридски“ и публикуван в ДВ, бр.24 от 16.03.2018 г.

В участие в конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 2.1. Филология (Езикознание – италиански език) представям 1 монография, 7 статии, 2 учебника, 1 граматика, 1 речник. Предложените материали обхващат научни изследвания и научно-приложни разработки в областта на фразеология, лингвокултурология, лексикография.

Монографичният труд „Устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека“ (Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2018, 223 стр.) е първата по рода си разработка, посветена на устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека. Вниманието ми към тази тема бе продиктувано от факта, че италианските лингвисти не обръщат особено внимание на устойчивите словосъчетания, които те наричат *modi di dire, frasi fatte, locuzioni o espressioni idiomatiche*, без да посочват точната дефиниция на всяко от тези словосъчетания или пък неговите специфичности и това, което откроява едното от другото. В италианските лингвистични научни разработки проблематиката, свързана конкретно с устойчивите сравнения също не е анализирана. Именно отсъствието на интерес у италианските езиковеди и убеждението, че сравнителните структури представляват езиково средство, чрез което се изразяват националната самобитност, културата и традициите на народа и спецификата на образното му мислене, определиха особено ми внимание към този тип фразеологизми. Твърде обширната тема *устойчиви сравнения* обаче бе стеснена и изследването се фокусира върху устойчивите сравнения, които характеризират човека.

Считам, че изследването е актуално, тъй като, колкото и да звучи клиширано, човешката любознателност е била винаги двигател на развитието и на прогреса. В жаждата си към знания, човек се осланя на известното и познатото. Той възприема и дава оценка на обкръжаващия го свят като сравнява новото с явното, с обичайното. Чрез сравнението се обрисуват образно и красноречиво самият човек, природата около него, ситуациите, в които попада. Съпоставянето отразява нравите и обичаите на даден народ и особеностите на неговата културна и историческа традиция и въпреки че голяма част от устойчивите сравнения са общовалидни, много от тях носят определена национална специфичност. Устойчивите сравнения са неизменна част от езика и речевата дейност, като особено многобройни са тези, които характеризират човека.

Устойчивите сравнения в италианския език, обрисувачи човека, са разгледани през призмата на лингвокултурологията, наука, която дава възможност за решаване на актуални чисто приложни задачи (каквото е чуждоезиковото обучение), посредством привличането на знания за националната специфика на народа, чийто език се използва или изучава. Не е достатъчно да се знае определен език, необходимо е и познаването на културата на носителите на този език. Възприетият подход - *от език към култура*, а не обратното, би могъл да осигури по-голяма обективност на наблюденията и изводите. При анализа на устойчивите сравнения трябва да се вземат предвид националните и културните конотации и информацията, отразяващи най-различни сфери на живота, за да се посочат лексемите-реалии в състава на устойчивите сравнения, лексеми, които се числят към общоупотребимата лексика или към лексиката с ограничена употреба.

Основните цели, които си поставя изследването са семантичното и структурното описание на устойчивите сравнения в италианския език, в чиито център стои човекът, представен от различни гледни точки, систематизирането им в двуезично приложение с оглед решаването на редица проблеми на превода, полесното и точно овладяване на чуждия език, посочвайки лексико-синтактично му

разнообразие, както и опознаването на носителите на езика в лингвокултурологичен план.

За постигането на целите и решаването на свързаните с тях задачи бе изготвен работен корпус, наброяващ около 1150 устойчиви сравнения, ексцерпирани от най-богатите фразеологични речници. Корпусът е представен като Приложение към монографията и представлява двуезичен речник на устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека, подредени по азбучен ред, ценен справочник в преводаческата практика.

В изследването са отделени страници за значението на лингвокултурологията като научна дисциплина, за изясняването на основни понятия като манталитет, езикова картина на света, стереотип, образ, символ. Обръща се особено внимание на мястото на устойчивите сравнения в състава на фразеологичната система на езика, разглеждането им от гледна точка на лингвокултурологията и на възможностите, които този анализ предоставя, дава се дефиниция на устойчивите сравнения. В настоящата монография устойчивите сравнения се разглеждат като специфични устойчиви словосъчетания, представляващи образно езиково средство, което често е резултат от многовековна употреба, като начин за оценка и за осмисляне на обкръжаващата ни среда, базиран на съпоставката на два предмета или две явления, за да се постигне по-точно и по-експресивно описание на единия предмет чрез другия, на едното явление чрез другото. Устойчивите сравнения се основават на асоциации и на образното възприемане на действителността.

Детайлно е анализирана структурата на устойчивите сравнения, като се очертават типовете устойчиви сравнения в зависимост от лексикално-граматичната характеристика на първата и втората част на сравнението. Изследването на корпусния материал показва, че устойчивите сравнения се отличават с постоянна структура, възпроизвеждаща логическата формула на сравнението. Анализът им потвърждава твърдението, че те представляват фиксирани атрибутивни или адвербиални конструкции (за начин), съставени от две еднакво важни части,

свързани посредством служебната дума *come*. Разглеждането на структурния състав на лявата и на дясната част на устойчивите сравнения в италианския език въз основа на участващите в тях самостоятелни лексеми, предоставя възможност да се направят изводи относно лексико-граматичните средства, благодарение на които се осъществява семантиката на словосъчетанието.

Монографията предлага подробна систематизация на устойчивите сравнения, характеризиращи човека по групи въз основа на общ семантичен белег: Външен вид, Физически качества и отличителни белези, Физиологично състояние, Физически действия, черти от характера. Морални и делови качества, Умения и способности, Поведение в обществото и междуличностни отношения, Умствени способности и интелектуална дейност, Речева дейност и общуване, Емоционално състояние и настроение, Материално състояние: богатство, бедност, Житейски ситуации, възприемане на живота. Устойчивите сравнения са посочени с техния неутрален превод, но някои от тях и с буквалния, който дава възможност да се усети и да се разбере по-малката или по-дълбоката идиоматизация на структурите, ролята на лявата и на дясната част в процеса на фразеологизация. Всяка една група се разделя на подгрупи и при анализа се посочват общовалидните и национално специфичните устойчиви сравнения, много от тях придружени от етимологичен и семантичен анализ.

В изследването е отделено особено внимание на вариантноста и синонимията, като се обуславят трудностите при различаването на двете явления и това, че наличието им говори за богатството на езика и че по този начин носителите му имат възможност да изразят отношението си към обекта по-точно, подчертавайки отделни нюанси в зависимост от целта, която си поставят, в зависимост от това къде и с кого разговарят. При анализа на устойчивите сравнения, наред с вариантите и синонимните, се откриват и такива, които се намират в отношения на семантична опозиция. Присъствието на вариантни, синонимни и антонимни устойчиви сравнения в езика несъмнено говори за

възможностите, които той предоставя за колоритна вербализация на представите на човека за самия него и за света, в който живее.

Носители на подчертана колоритност са и компаративните структури, при които е налице семантично преосмисляне, често пъти причина за повишаване на интензивността на признака или на действието, изразявани от *tertium comparationis*.

Подробно са разгледани и източниците на образа на сравненията, като допринасящи за изразяването на оценъчни характеристики и емоционални нюанси на устойчивите сравнения. Налага се изводът, че повечето сравнителни словосъчетания изграждат общовалидни стереотипи, най-вече тези, с образ на сравнението зооним, фитоним, хранителен продукт, явления и обекти от природата и др.

Определяните като национално специфични устойчиви сравнения съдържат реалии с подчертано значение за носителите на италианския език. Като източници на компаратума се налагат осезаемо християнската религия, римската история, италиански литературни произведения и др. Изтъкването на източниците на устойчивите сравнения, свързани с италианското светоусещане и култура и в пряка връзка с носителите на италианския език е ценно не само от лингвистична гледна точка, но и от лингвокултурологична, тъй като допринася за оформянето на общата езикова картина.

Детайлното представяне на източниците на компаратума в устойчивите сравнения в италианския език, обрисувачи човека, потвърждава убеждението, че човек гради новото в обкръжаващия го свят върху познанията, натрупани през вековете. Те, от своя страна, са или директно свързани с неговото битие или са продукт на умствената му дейност – на неписаното устно творчество (митове, фолклор) и на писменото творчество (Библията, басните, различни исторически източници, художествени произведения).

Анализът на устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека, се допълва от джендър белязаните устойчиви сравнения, които, макар и не

многобройни, са доказателство за съществуването на стереотипни представи за външния вид, способностите и мястото на мъжа и жената в обществото.

Резултати, постигнати при анализа на устойчивите сравнения в съвременния италиански език, обрисоващи човека, могат да се обобщят по следния начин:

- отбелязани са основните параметри, с които се изяснява дефиницията на устойчивите сравнения и е посочено мястото им във фразеологичната система на италианския език;

- анализирана е структурата на устойчивите сравнения в италианския език, обрисоващи човека;

- посочени са семантичните особености на устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека, с оглед на функционирането им в речта;

- изработена е систематизация на устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека, въз основа на общ семантичен белег;

- детайлно са разгледани източниците на компаратума на устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека;

- анализирана е експресивността на устойчивите сравнения, като са посочени национално специфичните им черти, които отразяват и едновременно с това влияят върху представите на носителите на италианския език за езиковата картина на света;

- лексикографското представяне на устойчивите сравнения от корпуса в двуезичното приложение представлява изчерпателен речник на устойчивите сравнения в италианския език, обрисоващи човека;

- разработката като цяло и особено представянето на устойчивите сравнения в Приложението с техните преводни еквиваленти или описателни преводи, намират широко приложение в теорията и практиката на превода, както и в чуждоезиковото обучение въобще.

Статиите „L'aspetto fisico dell'uomo nei paragoni fissi italiani“, „Структурни особености на италианските устойчиви сравнения, характеризиращи човека“, „Източници на компаратума в устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека: оценъчни характеристики и емоционални нюанси“ и „Някои черти от характера на човека, обрисувани в устойчивите сравнения в италианския език“ също са посветени на проблематиката на устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека. Четирите статии разглеждат компаративните структури и мястото им във фразеологичния фонд на езика от различни гледни точки, като всичките се вписват в областта на фразеологията и лингвокултурологията.

Първият материал „L'aspetto fisico dell'uomo nei paragoni fissi italiani“ („Външният вид на човека в италианските устойчиви сравнения“) е представен на VIII Международна научна конференция „Il tempo e lo spazio nella lingua e nella letteratura italiana“, организирана от Университета в град Крайова през месец септември 2016 година, а вторият – „Структурни особености на италианските устойчиви сравнения, характеризиращи човека“ – на Четиринадесета конференция на нехабилитираните преподаватели и докторанти във ФКНФ през месец май 2017 г.

Съвременното езикознание се фокусира и върху обрисването на културно-антропологичния портрет на човека, отразен в езика, а антропологичната тенденция се проявява най-силно чрез лексиката и фразеологията. В „L'aspetto fisico dell'uomo nei paragoni fissi italiani“ („Външният вид на човека в италианските устойчиви сравнения“) (2018) се разкрива външния образ на човека, който нерядко говори и за неговия характер. Съпоставянето на хора и предмети, за да се опознаят техните прилики и разлики, сравняването на известното и неизвестното са били винаги единствените начини, които човек е възприел, за да възприема обкръжаващия го свят. Анализът на външния облик на човека, представен в италианските устойчиви сравнения, илюстрира асоциативната мисъл и богатото въображение на носителите на италианския език.

Статията „Структурни особености на италианските устойчиви сравнения, характеризиращи човека“ (2017) разглежда мястото и ролята на признака на сравнението сред останалите елементи на устойчивата сравнителна структура като най-стабилната и най-малко изложената на структурно и лексикално изменение част на УС. Структурата на устойчивите сравнения в италианския език се изследва от гледна точка на принадлежността на признака на сравнението към определена лексико-семантична група от една страна, и от друга – въз основа на броя на елементите, които изграждат по-богатата, дясна част на сравнението.

В статията се посочва своеобразността на италианските устойчиви сравнения с признак на сравнението посесивния глагол *avere*, придружен от пряко допълнение, назоваващо част от човешкото тяло.

Отбелязва се обстоятелството, че много от устойчивите сравнения имат нужда от допълнителни, съпътстващи елементи, за да конкретизират и да прецизират семантичното си значение. Те присъстват както в лявата, така и в дясната част на сравнението и изпълняват различни синтактични функции, като не само допълват и доизясняват семантиката на сравнението, но и влияят върху неговата експресивност.

Структурата на устойчивите сравнения в италианския език, които характеризират човека спазва съществуващите в италианския книжовен език правила и модели за изграждане на словосъчетанията.

В статията „Източници на компаратума в устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека: оценъчни характеристики и емоционални нюанси“ (2017) се разглеждат източниците на образа на устойчивите сравнения в италианския език, характеризиращи човека. Подобен анализ представлява интерес както от лингвистична гледна точка, така и от лингвокултурна, тъй като очертава начините на представяне на познанията за света от страна на носителите на италианския език, посочва националните и културните конотативни значения, отразяващи различни сфери на живота, създава се възможност за разкриване на черти от менталитета на италианците. В „Някои

черти от характера на човека, обрисован в устойчивите сравнения в италианския език“ (2018) са посочени морални и делови качества на човека, като той е представен както с положителните, така и с отрицателните си характеристики. И в двете статии се изтъква фактът, че устойчивите сравнения са ярко доказателство за стремежа на човека да обвърже всичко от заобикалящия го свят със собствените си възприятия, представи и знания, че езикът е културен феномен, отразяващ националния манталитет, предаващ културната информация от поколение на поколение, осигурявайки приемствеността между тях. Езикът не само пресъздава действителността, но я интерпретира като създава *своеобразна реалност*, в която живее човекът. Езикът на културата е абстрактен, но този на хората е здраво свързан с конкретни образи и реални факти. Устойчиви сравнения, които отразяват светогледа на носителите на италианския език, обрисуват различни фрагменти от езиковата картина на света, като всичките заедно свидетелстват за културно-историческия им опит.

Статиите „Някои наблюдения върху стилистичната вариативност на съвременната италианска политическа лексика“ (2017) и “Alcune considerazioni sul campo semantico della politica formato dal contemporaneo lessico politico italiano: una proposta di sistematizzazione dei lessemi politici” („Някои разсъждения върху семантичното поле политическа лексика: предложение за систематизация на политическите лексеми“) (2016) са своеобразна илюстрация на нашия интерес към съвременната италианска политическа лексика, разглеждана като специфично семантично поле. Политическата лексика, в нейната цялост, не се изследва от италианските езиковеди; те анализират отделни исторически периоди, отличаващи се с особен политически заряд, и езика на водещи, харизматични политически фигури. В този смисъл статиите са първите по рода си, в които се описва и анализира семантичното поле политическа лексика, като се посочват и екстралингвистичните фактори, които ѝ влияят.

Корпусът и на двете изследвания се състои от около 2300 езикови единици и 1800 псевдосвободни словосъчетания, ексцерпирани от първични и от вторични текстове, поместени предимно в електронните издания на водещи национални италиански ежедневници като „Ла Република“, „Ил Кориере дела Сера“, „Ла Stampa“, „Ил Джорнале“, „Лего“ – вестници с различна политическа ориентация. Изследваният езиков материал е почерпан от източници, които регистрират тенденциите в развитието на италианската политическа лексика в годините от средата на XX в. до наши дни.

В първата статия „Някои наблюдения върху стилистичната вариативност на съвременната италианска политическа лексика“ са изложени наблюдения и обобщения върху стилистичната вариативност на съвременната италианска политическа лексика, отразяваща динамиката на политическия живот на обществото и сочена от много италиански лингвисти като един от най-нестабилните в лексикално-семантично отношение лексикален пласт. Изяснява се какво се има предвид под стилистична вариация и как се постига в рамките на политическата лексика.

Във втората статия “*Alcune considerazioni sul campo semantico della politica formato dal contemporaneo lessico politico italiano: una proposta di sistematizzazione dei lessemi politici*” се разглежда понятието *семантично поле* през призмата на полевия подход, определят се неговите характеристики, ядрото и периферията му; езиковите единици се систематизират в лексико-семантични групи въз основа на семантични критерии и въз основа на принадлежността им към основен лексико-граматичен клас. Дава се определение на *политическата лексика*, която считаме, че може да се организира в семантично поле *политика* с общ семантичен компонент, формулиран като *изразяване на отношение към дейността на държавата и към политическия живот на обществото*. Систематизирането на семантичното поле *политика* се гради върху многостепенна йерархия на рубрики и подрубрики, включваща четирите лексико-граматически класа – съществително, прилагателно, глагол и наречие, като всяка част на речта се разглежда отделно.

Този подход предполага добро описание и стройно подреждане на обширен и разнороден лексикален материал. В посочената статия се спираме само на политическите лексеми принадлежащи към лексико-граматичния клас на съществителните имена, който е и най-многоброен. В него се разграничават: наименования на лица, осъществяващи функционирането на държавата; наименования, отразяващи държавното устройство, структурата на властта и политическата система; наименования на групи и сдружения на лица, свързани с работата на органите на властта и с организацията на политическия живот на страната и обществото; наименования на свойства, качества, характеристики и дори научни дисциплини. Тъй като корпусът е ексцерпиран от политическите, от икономическите и от финансовите рубрики на неспециализирани издания, разгледаните *политическите лексеми* могат да бъдат разбрани сравнително лесно от читателите. В някои случаи границата между *политическата лексика* и *общоупотребимата лексика* е размита и едва доловима. Това *преливане* на езикови единици от *политическата лексика* към *общоупотребимата лексика* и обратното се дължи на факта, че политиката и всичко свързано с нея са се настанили категорично и трайно в ежедневието ни и съответно влияят и върху езика ни.

Статията “I neologismi: una fonte di inesauribile arricchimento della lingua italiana” („Неологизмите: неизчерпаем източник на обогатяване на италианския език“) (2017) цели да илюстрира някои особености и тенденции в явлението неология, широко присъстващо в съвременния италиански език и по-специално в съвременната италианска политическа лексика. Обуславят се основните причини за възникването на неологизмите и се отчита първостепенната роля на журналистите, на политиците, на политолозите, дори и на блогърите в създаването и в разпространението на езиковите иновации. Налага се обобщението, че неологията заема значимо място в обогатяването на общия фонд на италианския език.

Учебниците *Grammatica italiana. Nozioni di base ed esercizi* (2007) и *Lingua italiana. Corso di testi ed esercizi lessicali* (2007, в съавторство с д-р Иван Тонкин) са предназначени за обучението по практическа граматика и по лексика на студентите от специалност италианска филология в СУ „Св. Кл. Охридски“. *Grammatica italiana. Nozioni di base ed esercizi* е второ издание, като първото е от 1990 година. Второто издание се различава от първото по осъвременяването на начина на поднасяне на основните езикови категории, обогатяването им с нови теми, посочването на пълен списък на неправилните глаголи в италианския език. Теоретичният материал е поднесен в табличен вид с кратки и ясни обяснения. Упражненията са разнообразни, като включват оригинални текстове от съвременни италиански и български автори, с които се цели затвърдяването на преподаденото. Включени са пет обобщаващи урочни единици.

Учебникът *Lingua italiana. Corso di testi ed esercizi lessicali*, първо издание, е написан заедно с д-р Иван Тонкин, дългогодишен преподавател в специалност италианска филология. Той е предназначен за студентите от втори и трети курс и обхваща тридесет урочни единици, съдържащи оригинални текстове от италиански автори. Текстове са придружени от множество лексикални упражнения, упражнения за разбиране и за развиване на уменията по писане. С упражненията по лексика и с упражненията за разбиране се цели придобиването и задълбочаването на умения по устна и писмена комуникация.

Двата учебника запълват нуждата от учебни материали в специалността италианска филология и са особено ценни, тъй като спомагат за обезпечаването на учебния процес.

Кратка италианска граматика във фишове (2007) е също ценно помагало за всички, които изучават италиански език. Изданието предлага нагледна форма на поднасянето на основните граматични правила чрез таблици и кратки дефиниции, онагледени с примери, като това дава възможност за по-лесното им и ефективно възприемане и запомняне. Различните езикови форми, с които се изразяват

граматичните категории, са представени на отделни фишове, което позволява визуалното им разграничаване и непосредственото им съпоставяне.

Италианско-български речник и Българско-италиански речник (2018) в едно книжно тяло, създаден заедно със Сава Славчев, автор, преводач и редактор италианист, се разполага в областта на двуезичната лексикография. Речникът съдържа 45 000 речникови статии и е плод на съвместното, тясно сътрудничество на съавторите. Разработената от автора Бояджиева част в Италианско-български речник обхваща от буквата “P” (“расаре”) до края, с общ обем от 155 стр. а в Българско-италиански речник – от буквата „P“ („работа“) до края, с общ обем от 161 стр. Двата речника обогатяват лексикографската практика в България и са от изключително значение, тъй като регистрират най-съвременните употреби на лексемите.

София, 10 май 2018 г.

Изготвила:

Д-р Недда Бояджиева